

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

ENGLAND CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND
EDUCATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION: a collection scientific works of the International scientific conference – London, England, 2026. Issue 1

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION**». Which took place in London , 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

KOGNITIV PSIXOLOGIYA: UMUMIY TUSHUNCHALAR, TADQIQOT YO‘NALISHLARI VA TA’LIM TIZIMIDAGI AHAMIYATI

Ibaydullayeva Zarnigor Ulug‘bek qizi

Qo‘qon davlat universiteti Andijon filiali

Ijtimoiy-gumanitar fakulteti Psixologiya sirtqi 24-05guruh talabasi

Annotatsiya: ushbu maqolada kognitiv psixologiyaning nazariy asosi, shakllanish tarixi, asosiy tadqiqot yo‘nalishlari va ta’lim tizimidagi qo‘llanilish holatlari tahlil qilinadi. Kognitiv psixologiyaning sezgi, idrok, diqqat, xotira va tafakkur bilan bog‘liq asosiy kategoriyalari ko‘rib chiqilib, ayniqsa zamonaviy texnologiyalar va neyrofan bilan integratsiyasi yoritiladi. Ta’lim jarayonida o‘quvchilar kognitiv jarayonlarining individual farqlari, diqqat resurslarining cheklanishi, motivatsiyaning shakllanishi, axborotni qabul qilish va eslab qolish mexanizmlarini hisobga olishning ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: kognitiv psixologiya, idrok, diqqat, xotira, tafakkur, neyrofan, ta’lim, motivatsiya, axborotni qayta ishlash.

Annotation: this article analyzes the theoretical foundations, historical development, and key research directions of cognitive psychology, as well as its applications in education. It discusses the core components of cognition—sensation, perception, attention, memory, and thinking—and emphasizes the integration of cognitive psychology with neuroscience and digital technologies. The importance of accounting for individual cognitive differences, attention limitations, motivation formation, and information processing mechanisms in the learning process is substantiated.

Keywords: cognitive psychology, perception, attention, memory, thinking, neuroscience, education, motivation, information processing.

Аннотация: в статье рассматриваются теоретические основы, история становления и основные направления исследований когнитивной психологии, а также её значение в системе образования. Анализируются ключевые компоненты когнитивных процессов: ощущение, восприятие, внимание, память и мышление. Особое внимание уделяется интеграции когнитивной психологии с нейронаукой и цифровыми технологиями. Обоснована важность учёта индивидуальных когнитивных особенностей учащихся, ограничения ресурсов внимания, формирования мотивации и механизмов обработки информации в образовательном процессе.

Ключевые слова: когнитивная психология, восприятие, внимание, память, мышление, нейронаука, образование, мотивация, обработка информации.

Kognitiv psixologiya — bu inson ongining eng chuqur va murakkab jarayonlarini ilmiy tahlil etishga qaratilgan psixologiya sohasi bo‘lib, uning asosiy tadqiqot ob‘ekti — bu bilish (kognitsiya) jarayonlaridir. Ushbu soha XX asrning ikkinchi yarmida, xulq-atvor psixologiyasiga (behaviorizmga) qarshi javob sifatida shakllandi. Behaviorizm inson xatti-harakatlarini faqat tashqi kuzatuvlar asosida izohlashga intilgan bo‘lsa, kognitiv psixologiya inson ongida ro‘y beradigan ichki

jarayonlarni, ya'ni sezgi, idrok, xotira, tafakkur, til, diqqat va muammoni hal qilish mexanizmlarini tadqiq etishga kirishdi.

Kognitiv psixologiyani shakllanishiga asos solgan olimlar qatorida Jorj Miller, Ulrik Nayser, Noam Xomskiy, Allen Newell va Herbert Simonlar bor. Ayniqsa, **Ulrik Nayser** 1967 yilda chop etgan "Cognitive Psychology" asari bilan ushbu sohaning mustaqil ilmiy yondashuv sifatida e'tirof etilishiga sabab bo'lgan. U kognitiv jarayonlarni "axborotni qabul qilish, uni kodlash, saqlash, qayta ishlash va undan foydalanish" kabi bosqichlarga ajratgan. Bu yondashuv inson ongini kompyuter arxitekturasini bilan solishtirish orqali, ong faoliyatining algoritmik tabiati haqida yangi tushunchalarni shakllantirdi.

Zamonaviy kognitiv psixologiya — bu interdisiplinar soha bo'lib, u neyrobiologiya, sun'iy intellekt, tilshunoslik, axborot nazariyasi va pedagogika bilan chambarchas bog'langan. Ayniqsa, so'nggi yillarda **kognitiv neyrofan** rivojlanib, kognitiv jarayonlarning miya faoliyati bilan bevosita bog'liqligini aniqlash imkonini berdi. Masalan, funksional magnit-rezonans tomografiyasi va elektroensefalografiya usullari yordamida inson miyasining real vaqt rejimida faoliyatini kuzatish, diqqat markazlarining faolligi, xotira shakllanishi, sezgi va idrokning neyron mexanizmlari aniqlanmoqda.

Kognitiv psixologiyani muhim tarkibiy qismlaridan biri — bu **sezgi va idrok** masalalaridir. Sezgi — bu tashqi dunyo haqidagi signallarni qabul qilish jarayoni bo'lsa, idrok — bu signallar asosida mazmunli obrazlar, manzaralar yaratish jarayonidir. Har bir insonning idroki subyektiv, individual tajribalar, madaniyat va psixofiziologik holatga bog'liq holda shakllanadi. Shu sababli, bir xil vizual yoki audial stimullar har xil idrok qilinishi mumkin. Idrok subyektivligining yorqin dalillaridan biri bu — **ko'z illyuziyalaridir**. Bu hodisa ongning cheklangan imkoniyatlarini ko'rsatib beradi va idrok faqatgina sezgi emas, balki ongiy konstruktsiya ekanini isbotlaydi.

Yana bir muhim yo'nalish — bu **diqqat** masalasidir. Kognitiv psixologlar diqqatni inson ongining cheklangan resursi sifatida talqin qiladi. Bu degani, inson bir vaqtning o'zida cheklangan miqdordagi ma'lumotni qayta ishlay oladi. Diqqatning tanlanmaligi, bo'linishi va tez yo'naltirilishi muhim psixologik mexanizmlardandir. Bugungi raqamli axborot oqimida inson diqqati ko'plab stimullar tomonidan bo'linadi. **Multitasking** (bir vaqtning o'zida bir nechta ishni bajarish) diqqatning chuqurlashuviga zarar yetkazadi. Shu bois, bolalarda diqqat yetishmovchiligi sindromi holatlari ortib bormoqda. Kognitiv psixologiya bu jarayonlarni o'rganib, diqqatni rivojlantirishga qaratilgan psixopedagogik metodikalarni taklif etmoqda.

Xotira kognitiv psixologiyani yana bir markaziy yo'nalishidir. Xotira — bu axborotni qabul qilish, saqlash, vaqti kelganda tiklash jarayonidir. Jorj Millerning "7±2" nazariyasi ya'ni qisqa muddatli xotira imkoniyatlarini o'lchashda muhim o'rin tutadi. Shuningdek, Baddeley va Hitch tomonidan ishlab chiqilgan **ishchi xotira modeli** zamonaviy ta'lim psixologiyasida keng qo'llanilmoqda. Ushbu model bo'yicha bilimlar operativ xotirada qayta ishlanib, uzoq muddatli xotiraga o'tadi. Bu jarayonni to'g'ri tashkil qilish orqali o'quvchilarning bilim samaradorligini oshirish mumkin.

Ta'lim kontekstida kognitiv psixologiya ayniqsa muhim ahamiyatga ega. Chunki har bir o'quvchining **bilimni qabul qilish, eslab qolish va undan foydalanish strategiyasi individual** bo'lib, bu farqlarni hisobga olish pedagogik yondashuvni moslashtirishga imkon beradi. Shu nuqtai nazardan, kognitiv psixologiya quyidagi tamoyillarni ilgari suradi:

1. **O'quv materialini oddiydan murakkabga tomon ketma-ketlikda berish** — bu xotira bosqichlarini inobatga olib, yangicha axborotni ilgari mavjud bo'lgan bilimlar bilan bog'lashni osonlashtiradi.
2. **Yangi bilimlarni mavjud bilimlar bilan integratsiyalash** — bu semantik tarmoqlarni mustahkamlaydi va uzoq muddatli eslab qolishni ta'minlaydi.
3. **Vizual va verbal kodlashni uyg'unlashtirish** — Mayerning Multimedia kognitiv nazariyasiga ko'ra, bilimni ikki yo'nalishda kodlash eslab qolishni kuchaytiradi.
4. **Motivatsiya va refleksiyaning faollashtirish** — o'quvchining o'zini o'rganishga qodir deb his qilishi uning o'zlashtirish darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Bundan tashqari, kognitiv psixologiya raqamli ta'lim texnologiyalarining samarali qo'llanilishi bo'yicha ham muhim tavsiyalar beradi. **R. E. Mayer** tomonidan ishlab chiqilgan "Kognitiv yuklama nazariyasi" asosida o'quv materiallarida ortiqcha animatsiya, shovqinli dizayn, keraksiz vizual elementlardan voz kechish, diqqatni jamlashni yengillashtiradi. O'quvchilarni faol ishtirok etishga undovchi interaktiv platformalar orqali axborot chuqurroq qayta ishlanadi.

Kognitiv psixologiya nafaqat inson ongi haqida chuqur tushuncha beradi, balki bu bilimlarni real ta'lim jarayoniga tatbiq etish orqali o'quvchilar salohiyatini to'liq ochib berishga xizmat qiladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning zamonaviy modeli kognitiv farqlarni aniqlash, unga mos metodlarni ishlab chiqish va motivatsiyani rag'batlantirish orqali amalga oshiriladi. Shu sababli, kognitiv yondashuv — bu ta'limdagi innovatsion, ilmiy asoslangan va amaliy qiymati yuqori bo'lgan strategiyadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Neisser, U. Cognitive Psychology. – New York: Appleton-Century-Crofts, 1967. – 378 p.
2. Miller, G.A. The Magical Number Seven, Plus or Minus Two // Psychological Review. – 1956. – Vol. 63, №2. – P. 81–97.
3. Chomsky, N. Aspects of the Theory of Syntax. – Cambridge, MA: MIT Press, 1965. – 250 p.
4. Anderson, J.R. Cognitive Psychology and Its Implications. – New York: Freeman, 1990. – 489 p.
5. Baddeley, A.D. Human Memory: Theory and Practice. – Hove: Psychology Press, 1997. – 300 p.
6. Matlin, M.W. Cognition. – 7th ed. – New York: John Wiley & Sons, 2009. – 576 p.
7. Eysenck, M.W., Keane, M.T. Cognitive Psychology: A Student's Handbook. – 6th ed. – London: Psychology Press, 2015. – 848 p.
8. Solso, R.L. Cognitive Psychology. – 5th ed. – Boston: Allyn & Bacon, 2001. – 528 p.
9. Gazzaniga, M.S. Cognitive Neuroscience: The Biology of the Mind. – 3rd ed. – New York: W. W. Norton & Co., 2009. – 720 p.
10. Baars, B.J., Gage, N.M. Cognition, Brain, and Consciousness: Introduction to Cognitive Neuroscience. – 2nd ed. – London: Academic Press, 2010. – 672 p.
11. Tagaev, S. Kognitiv psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021. – 228 b.

